

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
YAYINLARI

DIYANET DERGİSİ

DİNİ, İLMİ, EDEBİ, MESLEKİ
AYLIK DERGİ

İmtiyaz Sahibi ve Yazı İşlerini
Filen İdare Eden Sorumlu Müdür

M. SAİM YEPREM

Diyanet İşleri Başkanlığı
Derleme ve Yayın Müdürü

Ayyıldız Matbaası A.Ş.
17 75 92 - 17 25 24 Ankara

Mizanpaj
Grafik Stüdyo S 17 00 26 - Ankara

OCAK - ŞUBAT 1975
CİLT: XIV — SAYI: 1

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

"DE Kİ:
O (TEMİZ VE
HOŞ
RIZIKLARI),
DÜNYA
HAYATINDA
İMAN EDENLER
İÇİNDİR.
KIYÂMET GÜNÜ
İSE
SADECE
ONLARA
(MÜ'MİNLERE)
MAHSUSTUR..."

(el-A'raf: 32)

DÜNYA HAYATINA KARŞI MÜSLÜMAN- LARIN TUTUMLARI

İsmail
LÜTFİ ÇAKAN

Daha önceki yazılarımızda İslâm Dîninin kurmuş olduğu dünya - âhiret dengesinin ana hatlarını özetle tesbit ettik. Şimdi bu esasların, târihî seyir içinde müslümanların hayatlarında ne gibi bir anlayış ve uygulama biçimine girmiş olduğunu araştıralım. İslâm'ın ilk yıllarında hiç kuşkusuz, esaslara en uygun bir anlayışla müslümanların dünya ve âhireti değerlendirmeye çalıştıklarını târihî bir gerçek olarak görmekteyiz. O devirde ne dünya ne de âhiret aleyhine bir aşırılık görülmemektedir. Her geçen gün artan müslüman sayısı, fethedilen ülkeler, kazanılan gönüller, genelleştirilen fazilet ve insanlık, düzelen davranış ve anlayışlar, temeli atılan İslâm Medeniyeti bu gerçeğin gerçek tanıklarındır. "Hz. Muhammed (s.a.s.)'e inanan ilk müslümanlar topluluğu, insanlığı gölgesi ve idaresi altında mes'ut etmeye, ilerletmeye, dosdoğru yolu takip edip dünyayı imar ederek yeryüzünün bereketini arttırmaya mukteldirdi. Bu topluluk, insanlığın iyiliği için en hayırlı ve en çok çalışan kimselerdi. Onlar, bu hayâta boyunlara geçen demir bir zincir gözüyle bakarak ona düşman olup onu kırmaya yetenmiyorlardı. Aynı zamanda onlar, hayâta ele geçmeyecek bir

DIYANET
DERGİSİ
SAYI: 1

OCAK
ŞUBAT
1975

zevk ve safa nazarıyla da bakmıyorlardı. Hiçbir zamanı boşuna geçirmiyor ve hayatın nimetlerinden dîni ölçüler içinde faydalanmadan asla gekinmiyorlardı. Ayrıca dünyayı, insanın kurtulması gerekli bir işkence ve azap yeri saymadıkları gibi yeryüzündeki nimet, hazine ve faydalı şeylere metruk bir mal gözüyle bakıp bunun için birbirlerini öldürüyorlar ve zayıf milletleri ganîmet sayıp onları avlamak için birbirleriyle yarışa da girmiyorlardı. Aksine bu necip topluluk, bu dünya hayatını Allâh'ın bir nimeti, her türlü hayrın temeli ve sebebi olarak kabûl ediyorlardı. Onlar bu hayatta Allâh'a yaklaşıyor, kendilerine takdir edilen insanlığın kemâl derecesine amel ve cihadlarıyla ulaşıyorlardı."¹

Bugün müslüman milletlerin hayranı bulunduğu Garp Medeniyetinin kaynağı olan İslâm Medeniyeti², İslâmî anlayışla yaşayan, çalışan, çalışmasını bilen müslümanların eseridir. Zevki, safayı toplumlara yararlı olmakta bulan, âhireti dünyâda arayan müslümanların emegidir. Müslüman ülkelerde, medreselere, hanlara, hamamlara, köprülere, aş evlerine, câmilere, kervansaraylara, kısacası toplumun yararına, halkın çıkarına olan her şeye rastlamak mümkündür. Ama saraylar, kâşâneler, şatolar bulmak için çok dolaşmak gerekecektir. Osmanlıların son zamanlarını hariç tutacak olursak, bütün müslüman devlet adamlarının tam halka dönük dünyevî hizmetlerde bulunmuş olduklarını görürüz. Görünüş ve neticesi itibariyle dünyâyı imar demek olan bütün bu faaliyetler, dîni bir gayret ve niyetle dîne hizmet düşünce ve gayesiyle yapılıyordu. Yâni müslümanlar, dîne hizmeti dünyevî kurum ve kuruluşların vücûda getirilmesinde canlandııyorlar, âhiretin mü'minlere ait mutluluğunu dünyâda yaşamak ve yaşatmak için çalışıyorlardı. Âhireti düşünüyorum diye dünyâyı ihmâl etmiyorlardı. Öte yandan dünyâyı ellerinde görmek istiyorlar fakat kalblerine girmesine râzı olmuyorlardı³.

Uzun yıllar müslümanlara hâkimiyetini seyrettiğimiz, sosyal hayatta olumlu neticelerini gördüğümüz bu dengeli görüş ve yaşayış şekli giderek değişti. Birtakım ifrat ve tefrit telâkkî ve uygulamalar müslüman ülkelerde fitbar gördü. Müslüman toplumlar bu denge dışı görüş ve yaşayışlar yüzünden birtakım ciddi sarsıntılar geçirdi. Şimdi doğuş sırasına göre bu denge dışı görüş ve uygulamaları, nedenlerini ve esaslara uygunluk derecelerini tesbite çalışalım.

1 — DÜNYA NİMETLERİNDEN YARARLANMADA ÇEKİMSERLİK

Bu tutum, İslâm hayat düzeninin yaygın ve etkin dönemlerinde "takvâ"ya erebilmek mâkul ve makbûl düşüncesinin mâsum neticesi olarak doğmuştur. Fakat başlangıçtaki mâsumiyet korunamamıştır.

Dünya nimetlerinden yararlanmada görülen çekimsellik ve lâkaydılık üç düşünceden doğmaktadır:

- Şükrünü yerine getirememe endişesi,
- Nefsi azdıracağı, takvâyâ mâni olacağı korkusu,
- Dünya kâfirin, âhiret mü'minin yargısı.

(1) Müslümanların Gerilemesiyle Dünya Neler Kaybetti? A. H. Nedevi, Mtrc: İ. Düzen, M. Topuz, s: 94, I. Baskı.

(2) Geniş Bilgi için Bkz. Garb Medeniyetinin Menbaı Olan İslâm Medeniyeti, İ. H. Danışmend, İrfan Yayınevi, İstanbul, 2. Baskı.

(3) Hakses Mecmuası: sayı: 101, s: 17 (Düşünürlerin Dilinden)

a — Şükürünü yerine getirememe endişesi:

İslâm'da her nimetin şükürü "vâcib" derecesinde bir görevdir. Aynı zamanda şükür, nimetin devamı ve giderek artması için biricik sebeptir. Şükürsüzlük, nimetin elden çıkmasına ve azâba vesiledir.

"Artık Allâh'ın size rızık olarak verdiği şeylerden helâl ve temiz olarak yeyin. Allâh'ın nimetlerine şükredin, eğer O'na kulluk edecekseniz!"⁴

"Andolsun şükrederseniz, elbette sizin nimetinizi artırırım. Andolsun nankörlük ederseniz, hiç şüphesiz benim azâbım cidden çetindir."⁵

Yüce Allâh'ın bir başka âyette istatistiğinin yapılamıyacağını⁶ bildirdiği nimetlerin şükürünü düşünmek elbette her müslüman için gerekli ve normal bir kulluk borcudur. Bunca nimete gereği gibi şükretmek güç bir iştir. Hattâ imkânsız bir iştir. Ancak müslüman yapabildiği kadarıyla yapacak ve aczini itirafla, bu konudaki kusurunun affını isteyecektir. Bu, yerine getirilemeyen şükür borcunun ödenmiş kabul edilmesi için yeter bir davranıştır. "Hz. Dâvud (a.s.): Yâ Rabbi! Nimet Sen'den olduğu gibi, o nimete şükür de Sen'in hidâyetindedir. Şu halde ben bu nimetlerin hangisine şükredeyim?" Cenâb-ı Hak cevaben: "Kulum bana şükürde aczini bildi mi; şükretti demektir, buyurdu."⁷

Bu temel gerçekler karşısında, alışılmış nimetlerin çok kez şükürü akla gelmezken biraz değişik bir nimeti "şükürünü yerine getiremem" diye terketmek doğru bir hareket değildir. Bu konuda şu olay ne kadar aydınlatıcı ve dikkat çekicidir:

Hasan Basrî Hazretlerine bir kişi gelir ve:

— Falan adam palûze (bir çeşit tatlı) yemiyor. "Şükürünü edâ edemem" diyor, der. Hasan Basrî Hazretleri:

— Soğuk su içiyor mu? diye sorar. Cevap "Evet" olunca; Hazret şöyle der:

— O halde o adam câhil. Allah Teâlâ'nın ona soğuk sudaki nimetinin palûzeden daha çok olduğunu bilmiyor⁸.

"Şükürünü edâ edemem" düşüncesinin; temelde müslümanların hakkı olan güzel ve helâl nimetlerden yararlanmama şekline bürünmesinin uygun bir davranış niteliği taşımadığı bir gerçektir. Hem asıl önemli olan şey, nimetten kaçmak değil, onu kullanıp şükürünü de yerine getirmektir. Bir hadis-i şerifte şöyle buyrulur: **"Yeyip de karşılığında tam şükreden, sabredip oruç tutan mesabesindedir."**⁹ Bu ikinci halde hiç kuşkusuz ferî ve içtimâî fayda daha büyüktür. Çünkü "nimete şükür, nimetin cinsinden olur", yani şükür; eldeki nimetten baskalarını faydalandırmakla yerine getirilebilir. "el-hamdülillâh", "şükürler olsun" demek, birer tesbih olmaktan öte bir mânâ ifade etmez¹⁰. Bu duâlarla

DÜNYA
HAYATINA
KARŞI
MÜSLÜMANLAR
TUTUMLARI

DIYANET
DERGİSİ
SAYI: 1

OCAK
ŞUBAT
1975

7

(4) en-Nahl: 114.

(5) İbrahim: 7.

(6) İbrahim: 34.

(7) Hakiki Vecchesiyle Mevlâna ve Mesnevi, T. Büyükkörükçü, s. 158, 2. baskı.

(8) Hak Dini Kur'an Dili, M. H. Yazır; 3/1800, 2. baskı, 1960, İst.

(9) Hakiki Vecchesiyle Mevlâna ve Mesnevi, T. Büyükkörükçü, s: 159, 2. baskı.

(10) Tasavvuf, Mahir İz, s: 243, İstanbul.

nîmete şükredilmiş olunmaz. Üç kap yemek yedikten sonra kahvesini beklerken “el-hamdülillâh” diyerek koltuğuna yaslanan; iki kapı ötede ya da bodrum katta aç olarak geceleyen komşusundan haberi olmayan müslüman, güzel bir yemek duâsı da yapmış olsa yine şükretmiş sayılmaz. Bu müslüman için şükür; üç kap yemeğin en az bir kabını muhtaç komşusuna vermektir. Her meslek sâhibinin şükürü de mesleği cinsindedir. Örneğin;

“Bir doktorun haftada bir gün muhtaçlara bedelsiz bakması bir şükri ednâ, yâni küçük bir şükürdür. İki gün bakarsa, ortahalli bir şükürdür. Üç gün bakarsa, işte ona şükri-i a'lâ derler. Kazancını temin eden halk ile, haftayı bölüşüyor demektir.”¹¹

Kur’ân-ı Kerim’de; “Kullarımdan hakkıyla şükreden azdır.”¹² buyrulur. Bu, nîmete, nîmet cinsinden şükreden kulların az olduğunun ifadesidir. Yoksa hemen herkes; “şükürler olsun” demektedir. Bu konuda şu hadîs-i şerif bizi aydınlatmaktadır:

“Allah, tayyib yâni temizdir, temizi sever. Yine Allâhu Teâlâ: Peygamberlere emrettiğini mü’minlere de emretmiştir:

Ey rasûller, temiz ve helâl olan şeylerden yeyin. Güzel amel ve hareketlerde bulunun.”¹³

“Ey mü’minler, size rızık olarak verdiğimiz şeylerin maddeten ve mânen en temiz olanlarından yeyin. Allâh’a şükredin...”¹⁴

Burada, Kur’an âyetlerinin birbirini açıkladığını, Hz. Peygamber (s.a.s.)’in de; “Allah, rasûllere emrettiğini mü’minlere de emreder” şeklindeki açıklamasını dikkat nazarına alırsak; “Allâh’a şükredin” emrinden “güzel amel ve hareketlerde bulunun” mânâsının kastedildiğini anlarız. Sözle yapılan şükürden çok fiili şükür’ün maksud-u ilâhî olduğu neticesine varırız. Zaten Kur’ân-ı Kerim’de “hamd; lisan ile söz olarak emredilir”¹⁵: “el-hamdülillâh de!”¹⁶ Şükür ise erkân ile fiil olarak zikredilir: “Çalışın ey Dâvud hânedânı, şükür için çalışın.”¹⁷

Tefsir kitaplarında şöyle bir olay nakledilmektedir¹⁸:

Hz. Ömer (r.a.) mescitte bir a’rabinin, “Yâ Rabbi! Beni az’dan eyle.” diye duâ ettiğini işitir. Sorar:

— Bu nasıl duâ?.. A’râbî:

— Duydum ki Allâhu Teâlâ Kur’ân-ı Kerim’de, “Kullarımdan şükreden azdır” buyurmuş. Ben işte o “az’dan olmayı istiyorum.. der.

(11) a.g.e., s: 246.

(12) Sebe’: 13.

(13) el-Mü’minun: 51.

(14) el-Bakara: 172, Hadisin metni için Bkz. Kırk Hadis, Nevevî, Mtrc. A. Naim, s: 19-20, 2. baskı, Ankara, Diyanet İşleri Bşk.’hğı Yayınları.

(15) Furuk-ı Hakki, İ. H. Bursevî, s: 157, 1310, İstanbul.

(16) el-İsra: III, el-Mü’minun: 28, en-Nahl: 59, el-Ankebut: 63, Lokman: 25.

(17) es-Sebe’: 13.

(18) Ruhul-Beyan, İsmail Hakki Bursevî, c: 10/4, Hak Dini Kur’an Dili, H. Yazır; 6/3953, 2. baskı.

Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.) tevâzu ile takdirini şöyle dile getirir:

— Herkes Ömer'den daha âlim!

Hz. Ömer (r.a.) ile bu müslümen a'rabî arasında cereyan eden şu olay da göstermektedir ki, ilk müslümanlar şükürü; fiili olarak anıyor, fert ve toplum için cidden yararlı olan bu hareketi yapan ve sayıca pek az bulunan gruptan olmak için Allâh'a valvarıyorlardı.

İslâmiyet'te saygı değer zengin "ağniyâ-i şâkirin"den olan zengindir. Zenginın şükredeni; sâhip olduğu nimet ve servetten muhtaçları yararlandırandır, yoksa çokça "Şükürler olsun yâ Rabbi!" diyen kişi değildir..

Görüldüğü gibi "şükürünü edâ edemem" endişesiyle nimetlerden uzak durmak, fiili anlamdaki şükürün terkine ve dolayısıyla toplumun menfaatlarına aykırı düşmektedir. Bu ise İslâm'ın toplumu ıslah gâyesine aykırıdır. Hele bu düşüncenin, mal kazanmamaya, çalışmaya gerekçe yapılması hiçbir zaman İslâm ölçülerine uygun düşmez.

b — Nefsi azdırma kuşkusı:

Dünyâya karşı çekimserliğin ikinci dayanağı; "nefsi azdırmamak" arzusudur. Bu, daha çok tarikat ehli arasında bir riyâzat usûlü olarak uygulanmıştır. Beden ülkesinde rûha hâkimiyet sağlayabilmek kuvvetli bir iradeye sâhip olabilmek için nefse asgarî hak tanınmış, nefsin istekleri en aşağı seviyeden karşılanmıştır. Aksi halde nefsin azacağı düşünülmüştür. Başlangıçta ma'sum ve bir tezekkî yolu olarak uygulamaya konan bu tutum, giderek "bir lokma - bir hurka" şeklinde "kanâat"ın tanımı imiş gibi toplumda yaygınlaşmıştır.

Şunu hemen belirtmek târihi bir görevdir ki; tarikatların hiçbirisinde tembellik esası ve uygulaması yoktur. Tarikat cehd yâni sıkı çalışma disiplindir. Mânevî alanda olduğu kadar maddî sâhada da aynı disiplin teşvik edilir.

Bozgun devrinde tembellik ve meskenet lehinde olumsuz bir gelişme olmuşsa da biz asıllara göre değer hükmü vermek durumundayız.

"Tasavvuf, müslüman dünyâsına enginlikle yayılmıştır. Bu doktrin asırlarca müslüman cemiyetine kudretini verdi ve birliğini sağladı. O sade nazarı bir ilimden veya derin bir düşünüşten ibaret kalmadı, belki bir âdetler sistemi hâlini aldı ve halkın hayâtına nüfuz etti. İnsanın pratik hayâtı için lâzım olan hareket kaideleriyle formüllerini verdi. Bu sistemin getirdiği adâlet idcali Anadolu halkı içerisinde, hattâ cemiyetin aşağı sınıfları arasında, bu milletin kudretini içinden kemirenlerin düşmanlığı karşısında onu asırlarca muhafaza edebildi. Tasavvufun gelenekleri ve onun birleştirici kuvveti Anadolu târihinin yorulmak ve yıkılmak bilmez sürekliliğinin sebebi olmuştur. Devirlerinin mistiklerini aşk ve irade ile takip eden ilk müslüman mü'minleri, bir olan Allâh'ın adıyla yalnız sınırlarda değil, hem de devlet merkezinde, yalnız kâfirler arasında değil aynı zamanda kendi kalblerinin derinliğinde mukaddes cihad ilân ederek çarpışmışlar ve ıztırap çekmişlerdir."¹⁹

Tarıkat'ın usûlü aşere'sinden biri olan kanâat; bir lokma - bir hırka'ya razı olmak değildir. "Kanâat, eline geçenle geçinebilmektir. Yetinmek değil! Kanâat; çalışıp çabalayarak, bütün cehdini sarfettikten sonra, eline geçene râzı olmaktadır. O gün Hak'dan her neye mazhar oldunsa, ona teşekkür etmek hakîkî kanâattir. Çoğa sevinip, aza üzülme kanâat değildir."²⁰

Müslüman daha fazlası için çalışacak, günlerin eşit geçmemesi için çırpınacak, her geçen gün daha iyiye, daha güzele, daha ileriye gitmek için didinecektir. Ancak eline de ne geçiyorsa, onunla geçinecek, "ayağımı yorganıma göre uzat"acak, nâmerde değil merde bile el açmayacak, topluma yük olmayacaktır.

"Nefsimi azdırmayayım" diye başlayıp bir lokma - bir hırkaya rızâ göstermek, çalışmamak, tembellikten doğan "fakr"ı meziyet kabul etmek gibi İslâm'ın izzetine ters düşen düşünce ve davranışlara râğbet etmek, irade'nin kazanılması değil, tamamen kaybedilmesi demektir. Ve hiçbir yönü ile İslâm'a âit değildir.

İslâm'da gerçek fakr; mal sâhibi olmamak değil, malın müslümana sâhip olmaması ve onu köleliğe düşürmemesi demektir. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in; "iftiharındır" diye nitelediği fakr; bu anlamdaki fakr'dır.

Görüldüğü gibi şükür, kanâat ve fakr; nimetlerin üretimi ânında değil tüketimi esnasında düşünülecek hususlardır. Üretim safhasında meşrû yolın olmak kaydıyla daha çok üretme ve kazanma imkânları araştırılacaktır.

Bu grup içinde düşünülmesi gerekli bir başka esas da "tevekkül"dür. Tevekkül aslında, ne her şeyi kendinden bilmeye ne de oturup bir köşede rızık, izzet ve şeref beklemeye imkân verir. Tevekkül, kazanma, iş yapma gayretinin bir değil, iki değil, üç değil, dördüncü safhasında hâkimiyeti hissedilecek bir ilkedir. İslâm'da işin, davranışın ilk devresi, istişâre yâni danışma; ikinci devresi, karar; üçüncü devresi, uygulamaya başlamak; dördüncü devresi, tevekkül, yâni neticeyi Allâh'ın fazi ve takdirine havaledir. Bu dört safhalı icraatı şu âyet-i kerîme açıkça göstermektedir:

"İş konusunda onlarla müşâvere et. Bir kere de azmettin mi artık Allâh'a güvenip dayan. Çünkü Allah, kendine güvenip dayananları sever."²¹

Bu dörtlü iş safâhatının daha başında "tevekkül ediyorum" denecek olursa; sebepler ve bahaneler dünyasının düzenine aykırı hareket edilmiş, İslâm'ın hareket ve gayret esasları terkedilmiş olur ki, sonucu tek kelime ile hüsrandır. Büyük şâir Âkif, gerçek tevekkül'ü şöyle tanımlar ve tevekkül'ün gerçek anlamını bilmeyenlerin İslâm dışı davranışlarını şöyle reddeder:

*Tevekkül öyle yaman bir şiar-ı imandı,
Ki kahraman-ı fezâil denilse şâyandı.
Yazık ki: râhuna zerkettiler de meskeneti;
cüzûzâma döndü, harap etti gitti memleketi!..*

(20) Tasavvuf, M. İz, s: 105.

(21) Ali İmran: 159.

*Bırak çalışmayı, emret oturduğun yerden,
Yorulma, öyle ya, Mevlâ ecir-i hâsın iken!
O'nun hazîne-i in'âmı kendi veznedir.
Havale et ne kadar masrafın olursa.. verir!
Başın sıkıldı mı, kâfi senin o nazlı sesin;
"Yetiş" de, kendisi gelsin, ya Hızır'ı göndersin.
Hüddâ'yı kendine kul yaptı, kendi oldu Hüddâ;
Utanmadan da tevekkül diyor bu cür'ete.. Ha?
Senin bu kopkoyu şirkin sığar mı îmâna?
Tevekkül öyle tahakküm demek mi Yezdân'a?
Hamâkatın aşüyor hadd-i itidâli, yeter!
Ekilmeden biçilen tarla nerde var? Göster!
"Kader" senin dediğin yolda şer'a bühtandır;
Tevekkülün, hele hüsrân içinde hüsrandır..²²*

Nefsin azmaması adına, kötü yorumlanmış ve yanlış uygulanmış bulunan kanâat, fakr ve tevekkül esasları, "âhirete râğbet, dünyâya hürmet" dengesinin gerçekleşmesi için bizzat İslâm tarafından konulmuş hareket ve bereket âmilleri olarak toplumdaki yerlerini alacakları günü beklemektedirler.

Gerçi Kur'ân-ı Kerim'de geçen "temiz ve güzel rızıklardan yenilip içilmesi ve ziyet olarak kullanılması"na dair emirler vüçüp değil nebb ifade etmektedirler. Yâni bir nefî tavsiye ve mubahlık durumunun bildirilmesi anlamındadırlar. Bu yüzden riyâzata, nefsi terbiye ve tezkiye için bâzı helâl nimetlerin terkine ruhsat vardır²³. Bu nimetlerin en az kısmıyla hayâtını sürdürmek azimettir, takvâ'dır²⁴. Allâh'ın nimetlerini teşhir ve izhar için tezeyyün, müstehaptır²⁵. Örnek Kul, Yüce Rasûl Hz. Muhammed (s.a.s.) de;

"Cenâb-ı Allâh, kullarına verdiği nimetlerinin eserini kullarının üzerinde görmekten hoşlanır."²⁶ buyurmuştur.

Takvâ ve azimet yolu olduğunu bildirdiğimiz az'a kanâat; varlık sâhibi iken geçerlidir. Yoksa geçimini başkalarının sırtına yüklemek için bir gerekçe olamaz. Meskenet âmili hâline getirilemez.

Dünya nimetlerinin bir müslüman için ne öyle vesile-i kibr-ü gurur olacak derecede nefis, ne de istihfaf ve tahkiri gerektirecek şekilde hasis olması uygundur. Ortahalli bir kullanım yolu, İslâm'ın her konuda tavsiye ettiği "Fidâi" esasının gereğidir.

Nefisle mücâdele ve takvâ amaçlarının dışında dünya nimetlerinden yararlanmakta çekimsizliğe düşmek doğru değildir. Helâl olmak şartıyla tüm dünya nimetlerinden edinmek ve yararlanmak herkesten önce müslümanların hakkıdır. Hiçbir düşünce; herhangi bir helâl haram kılamaz. Bu yetki Allâhu Teâlâ'nındır.

(22) Safahat, M. A. Ersoy, s: 268, 269 ve 271'den seçerek.. 5. baskı.

(23) Şerh-u erbein en-Nevevî, İ. H. Bursevî, s: 134 v.d.

(24) Ruh'u'l-Beyan, İ. H. Bursevî: 1/215 (Amasya Bayezit Kütüphanesi No: 49/1).

(25) Tecrid-i Sarîh, ez-Zebidî, Mtr. A. Naim, c: 3/34, 2. baskı. Ankara, 1966.

(26) a.g.e., c: 3/34.

"De ki: Allâh'ın, kulları için çıkardığı ziyneti, temiz ve hoş rızıkları kim haram etmiş?" "De ki: Onlar, DÜNYA HAYATINDA, İMAN EDENLER İÇİNDİR. KİYÂMET GÜNÜ İSE, SADECE (ve sadece) ONLARA (mü'minlere) MAHSUSTUR. İşte biz âyetleri, (işin aslını) bilecek kişiler için böylece açıklarız."²⁷

Ferdi plânda düşünüldüğü ve tüketim safhasında uygulandığı takdirde hoggörü hudutları içinde kalmaya her zaman lâyük olan "şükrünü edâ edemem" ve "nefsimi azdırır" endişeleri; toplum olarak uygulanmaya kalkışıldığı zaman aynı müsamahayı bulamaz. Genel bir tembellik ve fakirlik nedeni olur. Bu ise İslâm hayat anlayışının anlamadığı bir tutumdur.

Acı bir gerçektir ki; müslüman milletler bugün "az gelişmiş" ülkelerin sâhipleridir. Hiç kuşkusuz bu, yeterince dünya için çalışmayan ve bu yöndeki gayretleri âhret a'mâline zararlı gören kişilerin müslüman milletler içinde söz ve hüküm sâhibi olmalarının korkunç neticesidir.

Oysa ki yukarıda meâlini verdiğimiz âyet açıkça gösteriyor ve ilân ediyor ki; dünya nimetlerinin temiz ve hoş olanları dünya hayatında mü'minler içindir. Bu nimetlerin "hikmet-i ihracı; mü'minlerin intifai (faydalanması)dır"²⁸. Cinniler ve insanlar, Allâh'a "Kulluk" yapmaları için yaratılmışlardır²⁹. Dünya ve nimetleri de; "Allâhu Teâlâ'ya itâat konusunda mükellefleri takviye maksadıyla³⁰ yaratılmıştır. Binâenaleyh, dünya nimetlerinden yararlanmada "asâlet" asillik hakkı mü'minlerindir. Kâfirler ve müşrikler mü'minlere tebeyyetle, onların gölgesinde bu dünyâdan yararlanma hakkına sâhiptirler³¹. Dünyâda mü'min kalmasa, kâfir yaşayamaz. Çünkü dünya kalmaz. Zirâ dünyânın yaratılış nedeni ortadan kalkmıştır. Sebebin yokluğu neticenin de yokluğunu gerektirir. Örnek Kul, Yüce Rasûl Hz. Muhammed (s.a.s.) bir hadis-i şeriflerinde bu gerçeği müsbet anlamda şöyle dile getirmektedir: **"Allah diyen kimse kalmaıncaya kadar kıyâmet kopmaz."** Bu demektir ki, dünyânın hayâtı, mü'min'in hayâtına bağılıdır. Mü'min kalmadığı gün, dünyâ da yoktur.

Mü'min ve müslümanların asâleten sâhip oldukları dünyâdan faydalanma hakları, kendilerine dünyâyı idare yetkisini ve onu imar görevini de verir. Bu ise çalışma, ilerleme ve öteki milletlere üstünlüğünü bilfiil isbat ile sağlar. Bu üstünlük isbat edilemezse; liderlik değil, kölelik zorunlu neticedir.

Müslümanların dünya liderliği konusunda ortaçağ, şarka ait aydınlığıyla ve haşmetiyle ortada güzel bir örnektir. Hıristiyan dünyasının karanlık devri ortaçağ'da müslümanlar, ilim, teknik, ahlâk ve medeniyet yönünden tüm dünyâlılara örnektiler. O çağda müslümanlar gibi olmak büyük bir gerekti. Yabancı sefirler, çocuklarını Osmanlı gibi giydirmekten, Osmanlı terbiyesiyle büyötmekten büyük bir zevk duyuyorlardı. İlim, teknik ve medeniyetçe zirvede bulunan o günün müslümanlarının mânevî hayat yönünden de üstün bir seviyede olduklarını itiraf etmek

(27) el-A'raf: 32.

(28) Hak Dini Kur'an Dili, M. H. Yazır, c: 3/2154, 2. baskı, İst. 1960.

(29) et-Tur: 56.

(30) Ruhul-Beyan, İ. H. Bursevî, c: 1/215. (Amasya Bayezit Ktp. No: 49/1).

(31) Hak Dini Kur'an Dili, H. Yazır, 3/2154, Hulasatü'l-Beyan, M. Vehbi, 4/1613, Ruhul-Beyan, İ. H. Bursevî, 1/215.

mecburiyetindeyiz. Dergâh, tekke, tarikat çalışmaları en güçlü devresini bu çağda yaşamıştır. Öylesine ki, pâdişahların çoğu "intisabî" idiler. Hemen hepsinin, şeyhül-İslâm'ın dışında birkaç ilim ve mânevîyat adamına hürmetkâr, hizmetkâr oldukları bilinen gerçeklerdendir.

Osman Gâzi için Şeyh Edebâli, Fâtih için Akşemseddin vb. tekkeli kılavuz, mürşid ve müştşardılar..

Bu demektir ki, gerçekte, maddî terakki mânevî yükselişe; mânevî yükseklik maddî terakkiye sebep ve destektirler. Dünya ve nimetlerine karşı çekimsizlik de ilim ve şuur devirlerinin değil, tefekkür ve din bilincinden, İslâm şuurundan uzak kalınmış zamanların tutarsız temeller üzerine oturduğu izzet-i İslâm'a aykırı bir tutumdur. Bugün İslâm dünyası batı ve kuzeyin fikrî ve ideolojik hâkimiyeti altında ise, bu; dünyâyı ihmâlin, zamanın ihtiyacını karşılama yerine kabuğuna çekilip ferdi kurtuluş meyline gönül vermenin acı neticesidir. Bu haliyle müslümanlar, eski şevket devirlerinin yüzkarası olarak ortadadırlar.

İslâm'ın esaslarını birazcık tanyanlara hayret vermekte devam etmektedirler. "Muazzam bir mâzinin vârisi ve yeryüzünün en eski medeniyetinin mümessili olmak korkunç bir şeydir; İslâm ülkelerinin şanlı mâzisiyle bugünkü aşağılık hâlinin tarifi işte budur."³²

"Gözlerimizin önünde İslâm'ın bugünkü hali bulunduğu için, biz onu medeniyetin en esaslı âmili tasavvur etmekte güçlük çekiyoruz."³³

Ne kadar acıdır ki; "İki günü eşit olan aldanmıştır" buyuran Hz. Muhammed (s.a.s.)'in ümmeti; günlerin sürdürdüğü hattâ arttırdığı ömür zararını, dünya ve âhiret plânında önlemenin ve Peygamber (s.a.s.)'in işaret ettiği "Daha ileri!" hedefine ulaşabilmenin yegâne yolunu; "amel-i sâlih" (hayırlı iş, yararlı gidiş, hakkı tavsiye (propaganda), sabrı tavsiye (dünya ve âhiret işleri konusunda çıkacak güçlükleri göğüslemek) olduğunu unutmuştur. Tembelligin, duygusuzluğun yolunu tutmuştur. Dünya verilmiş fakat âhiret de kazanılmamıştır. Hayat dîni olan İslâm, sanki hayat dışıdır.

Müslümanlık hüviyet cüzdanlarındaki "İslâm" kelimesinin ötesinde bir yerde aılmaz, bütün müesseseleriyle hiçbir bölgede yaşanmaz olmuştur.

Temelde "Allâh'a, Rasûlullâh'a ve mü'minlere âit olan izzet" ile mevcut müslümanların dünya milletleri muvacehesinde düştükleri zilleti bağdaştırmak imkânı yoktur. Bu izzete gölge düşürmek, en büyük İslâmî hedef ve görev olan "İlâ-yı kelimetu'llâh"ı uygulayamamak, "itfa-ı nûri'llâh" (Allâh'ın nûrunu söndürmek, hak dînini ortadan kaldırmak) amacını taşıyanlara muhtaç olmak altından kalkılabilir bir vebâl midir? İmanla bağdaştırılması mümkün bir hal midir?

Bugünkü yürekler acısı durum göstermektedir ki: Tebeyyet yâni bağıllık yoluyla dünyâdan intifa hakkına sâhip olan gayr-i müslimler müslümanları çok geride bırakmışlar, sanki dünya onların gibi onu imar etmişlerdir. Bu tersine ve aleyhimize gelişim, normal neticesini göstermiş; müslümanlar hayatlarının devamı için daha önce gölgelerinde yaşayanlardan istîâneye yâni yardım dilemeye muhtaç olmuşlardır.

Halk deyimiyle, "yemiyenin malı yenmiş", dolayısıyla liderlik hakkı da el değiştirmiştir.

(32) Garb Medeniyetinin Menbaı Olan İslâm Medeniyeti, İ. H. Danişmend, s: 20.
(33) a.g.e., s: 19, 2. baskı (İrfan Yayinevi).

c — “Dünya kâfirin, âhiret mü'minin” yargısı:

Dünya ve nimetlerine karşı müslümanlarda varlığını açıkladığımız ve bir değer hükmüne bağlamaya çalıştığımız çekimserliğin nedenlerinden biri de; “Dünya kâfirin, âhiret mü'minin” anlayışdır. Bu hatalı anlayış nereden çıkmıştır? Şimdi bunu araştıralım.

Güvenilir hadis kitaplarımızda şöyle bir hadis-i şerif yer almaktadır: “Dünya, mü'minin zindanı; kâfirin cennetidir.”³⁴ Yâni dünya mü'minin zindanı, kâfirin cenneti yerindedir.

Hadis-i şerifin mânâsı birkaç şekilde açıklanabilir. Ancak en çok akla yakın ve asla uygun olan izâhı şudur: “Âhiretteki göreceklere muâmeleye nazaran dünya mü'minin zindanı, kâfirin cennetidir.” Hadis, iman ve küfrün öteki âlemde sebep olacağı neticeye göre dünyânın değerlendirilmesini yapmaktadır. “Âhirete nazaran” kaydı düşünülmeksizin mânâ verilirse, İslâm'ın rûhuna zıd bir anlam çıkar ki bu anlayış tarzının vebâli anlayana âit olur.

Hadisin anlamını daha bir açıklıkla anlamak için âhirette mü'minle kâfirin durumlarının ne olacağını âyet-i kerîme ve hadis-i şeriflerden araştıralım.

“Gerçekten, ehl-i kitaptan olsun, müşriklerden olsun (bütün o) küfredenler cehennem ateşindedirler. Onun içinde ebedî kalırlar.

Yaratılanların en kötüsü de onların tâ kendileridir.”

“İman edip de güzel güzel amel (ve hareket) lerce bulunanlar (a gelince), hiç şüphe yok ki bunlar da yaratılanların en hayırlısıdır. Onların Rableri nezdinde mükâfatı, altlarında ırmaklar akan Adn cennetleridir. Hepsisi de içlerinde ebedî kalırlar.”³⁵

Görüldüğü gibi âhirette mü'mine ebedî cennet; kâfire ebedî cehennem vardır. Bu ana taksimi genel özellikleri ile tanıtabak ve özelleştirecek olursak; dünyânın neden mü'mine zindan, neden kâfire cennet gibi olduğu anlaşılacaktır.

aa) Mü'mine va'dolunan Cennet'in vasıfları:

1 — Cennet, huzur ülkesidir. Rahatsızlık verecek en küçük bir mes'ele yoktur. “Onlar orada (cennette) ne boş bir lâf, ne de günâha sokacak bir şey işitmezler.”³⁶

2 — İstek ve arzulara kavuşmak için çalışmak, yorulmak yoktur. Gönünden geçirmek istenilene kavuşmak için kâfidir: “Orada (Cennette) bunlara hiçbir yorgunluk ve zahmet degmeyecek.”³⁷ “Şüphe yok ki bugün cennet yârânı mesrûr-u handân bir zevk ve eğlence içindedirler.

Kendileri de zevceleri de (Cennet) gölgeler(in)dedirler. Tahtların üstüne kurulup dayanmışlardır. Orada taze yemiş(ler) onların, temenni edecekleri her şey onlarındır.”³⁸

(34) et-Tag, M. A. Nasif, 5/160. Riyazu's-Salihin, 1/505. 3. Baskı, Ankara.

(35) el-Beyyine: 6-8.

(36) el-Vakıa: 25-26.

(37) el-Hicr: 48, Fatır: 35.

(38) Yasin: 55-57.

3 — İklim ve mevsim şartları mutluluk gereklerine uygundur:

“Yayılmış (dâimî) gölge(ler), dâimâ akan su(lar), kesil(ip tüken)meyen, yasak da edilmeyen (cinste) meyveler arasında.”³⁹ “Orada ne güneş görürler ne de zemheri!”⁴⁰

4 — Düşman yok, düşmanlık yok. Hizmetçi çok. İnsan ruh ve nefsinin arzu edeceği lüks ve konforun görülmemiş çeşidi bol bol. “Biz onların göğüslerindeki kını söküp attık (atacağız). Hepsi kardeşler halinde, karşı karşıya tahtları üzerinde oturuculardır.”⁴¹ “Ebedi (tâze)liğe mazhar kılınmış evlâdlar (hizmet için) etraflarında dolanırlar.”⁴²

“Etraflarında her dem tâze çocuklar dolaşır ki sen onları gördüğün zaman saçılmış birer inci sanırsın. Orada herhangi bir yere baktığın zaman (büyük) bir nimet, bol bir (ihtişam ve) saltanat görürsün.”⁴³

5 — İnsan mutluluğunun üç ana temeli kabul edilen mesken, rızık ve eş (zevce) en güzelinden hazırlanmıştır: “(Habibim) iman eden, bir de güzel güzel amel (ve hareket)lerde bulunan kimseleri muştula ki altlarından ırmaklar akan cennetler onların. Kendilerine ne zaman onlardan bir meyva rızık olarak yedirilse her defasında “ha bu, evvelce de (dünyâda) rızıklandırdığımız (yeddiğimiz) şeydi” diyecekler ve o rızık (renkte, şekilde) birbirinin benzeri, (fakat tatda başka çok yüksek ve müstesna kıymetlerde) olmak üzere kendilerine sunulacak. Orada çok temiz zevceler de onların. Hem orada onlar devamlı kalıcıdırlar.”⁴⁴

“Artık onlar için, yapmakta olduklarına bir mükâfat olarak, gözlerin aydın olacağı (nimetlerden) neler gizlenmiş bulunduğunu kimse bilmez.”⁴⁵

6 — Mü'minin mutluluğu için hazırlanmış bulunan zahmetsiz ve nâdide nimetlerin, peygamberlerin, sâlih kişilerin, şehitlerin ve siddîklerin komşuluğunun da ötesinde Allah'tan bir rıdvan, bir selâm ve Allâh'ın zâtını temâşa saâdeti de cennettir: “Allah, mü'min erkeklere de mü'min kadınlara da —kendileri içinde ebedî kalıcı olmak üzere— altından ırmaklar akan adn cennetlerini ve çok güzel meskenler va'detti.

Allâh'ın bir rıdvamı (rızâsı) ise daha büyüktür. İşte bu, asıl bu, en büyük saâdetdir.”⁴⁶ “Çok esirgeyici Rab(lerin)den bir de selâm (var)dır.”⁴⁷ “Yüzler (vardır) o gün ter ü tâzedir. Rablerini görecekler.”⁴⁸

Cerir b. Abdullah (r.a.): “Biz Rasûlullah (s.a.s.)ın yanında idik. Ayın ondördüncü gecesi idi. Rasûlullah (s.a.s.); siz birbirinizle itişmeyerek, rahat rahat şu ayı nasıl görüyorsanız muhakkak Rabbinizi de (öylece izdihamsız) âyan-beyan göreceksiniz, buyurdu.” dedi⁴⁹

7 — Bütün değişik nimet ve mutlak saâdetiyle birlikte Cennet hayâtı ebedidir, sonsuzdur, sınırsızdır: “Mes'ud olanlara gelince; onlar da

(39) el-Vâkıa: 30-33.

(40) ed-Dehr: 13.

(41) el-Hicr: 47.

(42) el-Vâkıa: 17.

(43) ed-Dehr: 19-20.

(44) el-Bakara: 25.

(45) es-Secde: 17.

(46) et-Tevbe: 72.

(47) Yasin: 58.

(48) el-Kiyame: 22-23.

(49) et-Taç: M. A. Nasıf, 5/422, 1382, 3. baskı, Mısır.

cennettedirler. Rabbinin dilediği (mü'min fâsıkların Cehennemde görecekleri ceza müddeti) müstesna olmak üzere onlar orada ebedi kalıncıdır. (Bu), bir lütf u ihsandır ki, (tükenip) kesilmesi yoktur.”⁵⁰

Cennetin ve nimetlerinin özellikleri daha çok sıralanabilir. Biz bu kadarla yetiniyoruz. Bu özetimiz de açıkça gösteriyor ki, şu imkân ve nimetler karşısında mü'mine; dünya hayâtı, zindan hayâtıdır. Çünkü dünya; zahmet, külfet, gayret ister. Elem, keder, acı, sıkıntı, düşmanlık, zulüm, adâletsizlik, ihânet, cinâyet, soğuk, sıcak doludur. Kendisi gibi nimetleri de devamsızdır, kararsızdır. Emel ve arzuların hepsine kavuşma imkânı hiç kimse için mümkün değildir. Birtakım inanç ve toplum kayıtları vardır. Haram, örf ve an'ane, gelenek yasakları, kanun kısıtlamaları, mü'mini âhiretteki mutlu hayat ortamına nazaran zindan hayâtı içinde yaşatmaktadırlar. Bu yüzden ve bu anlamda “DÜNYA MÜ'MİNE ZİNDANDIR”.

bb) Kâfire va'dolunan Cehennem'in özellikleri:

1 — Cehennem, azab ve işkence yeridir. Şartlar bu göreve göre hazırlanmıştır: “Şeksiz şüphesiz onların topuna va'dolunan yer Cehennemdir. (Onun) yedi kapısı, her kapının da onlara ayrılmış birer nasibi vardır.”⁵¹ “Allah, erkek münâfıklara da, kadın münâfıklara da, kâfirlere de —içinde ebedi kalıcı olmak üzere— Cehennem ateşini va'detti. Bu, onlara yeter. Allah, onları rahmetinden koğdu. Onlara bitip tükenmeyen bir azab vardır.”⁵² “(O hutame), Allâh'ın tutuşturulmuş bir ateşidir ki, tırmanıp yüreklerin tâ üstüne çıkacak (ve kaplayacak) tir o. Bu (ateşin kapıları da) onların üzerlerine kapatılmıştır, (kendileri) uzatılmış sütun(larda bağlı olarak).”⁵³ “Mesâmata işleyen bir sıcaklık ve kaynar bir su ve bir de kapkara dumandan bir gölge içindedirler.

Ki (bu gölge) ne serindir ne de faydalı.”⁵⁴ “Ey sapkınlar ve tekzipçiler, zakkum ağacından yiyecek, karınlarınızı sadece ondan dolduracak, üzerine de o kaynar sudan içecek (kimseler) siziz.”⁵⁵ “Onlara Cehennem(de aıtlarından ateş) den döşekler, üstlerine (yine ateşten) örtüler vardır. Biz zâlimleri böyle cezalandırırız.”⁵⁶ “Âyetlerimizi inkâr ile kâfir olanları muhakkak ki ateşe atacacağız. Derileri piştikçe, azâbı tadıp durmaları için, onları başka derilerle (yenileyip) değiştireceğiz.”⁵⁷

2 — Bu azap yerinde ölüm de yoktur ki, bu dayanılmaz işkenceden kurtulma imkânı doğsun: “O küfredenler(e gelince) Cehennem ateşi onlarıdır. Öldürülmezler ki ölsünler. (Cehennem) azâbından (herhangi) bir kısmı onlardan kaldırılıp hafifletilmez de. İşte biz küfürde ileri giden herkesi böyle cezalandırırız.”⁵⁸

3 — Bu can yakıcı azap yerinde birbirlerini suçlayarak, azablarının hafifletilmesi için yardımcı arayacaklar: “(Kâfirler) ateşin içinde

(50) Hûd: 108.

(51) el-Hicr: 43-44.

(52) et-Tevbe: 78.

(53) el-Hümeze: 6-9.

(54) el-Vâkıa: 42-44.

(55) el-Vâkıa: 51-54.

(56) el-A'raf: 41.

(57) en-Nisa: 56.

(58) Fâtır: 36.

birbiriyle deliller göster(erek çekiş)irlerken zayıf olanlar o büyüklük taşıyanlara, “biz, sizin tebeanızdık. Şimdi siz ateşten bir kısmını olsun bizden uzaklaştırabilir misiniz?” derler. O büyüklük taşıyanlar (şöyle) dediler (diyecekler); “hepimiz bunun içindeyiz. Şüphe yok ki Allah kulları arasında vereceği hükmü verdi”. Ateşte bulunanlar Cehennem bekçilerine; “Rabbimize dua edin, bizden bir gün olsun azâbı hafifletsin” dediler (diyecekler).”⁵⁹

4 — Kendi büyüklerinden, Cehennem bekçilerinden herhangi bir yardım gelmeyeceğini anlayınca, bu defa Allah Teâlâ'ya ilticâ edecek, yalvaracak, bu azaptan kendilerini çıkarmasını isteyecekler: “Ey Rabbimiz! Bizi buradan çıkar. Eğer (yine) küfre dönersek artık hiç şüphesiz ki biz zâlimlerizdir. (Şöyle) buyurdu (buyuracak): Yıkılıp gidin içerisine! Bana (bir şey) söylemeyin!”⁶⁰

5 — Cennet hayâtı gibi, Cehennem azâbı da ebedidir, sınırsızdır, sonsuzdur: “Şüphe yok ki günahkârlar (kâfirler) Cehennem azâbında ebedi kalıcıdırlar.”⁶¹ “Kim Allâh'a ve Peygamberine isyan ederse; —orada ebedi kalıcılar olmak üzere— onlar için Cehennem ateşi vardır.”⁶²

Âhirette böylesine bir azab ve işkenceden başka göreceği bulunmayan kâfirler için, birtakım meşakkatlerine rağmen dünya; elbette bir cennettir. Sonra küfrün ortadan kaldırdığı “haram” kaydı da dünyâyı kâfire daha bir genişletir. O, elîm ve ebedî azab karşısında dünya sıkıntılarını bir hiç hükmündedir. Kâfir, cennetini bu yüzden dünyada yaşamaktadır.

Rûhu'l-Beyan'da⁶³ şöyle bir olay nakledilmektedir: “Bağdatlı kadılarından biri; hizmetçisi ve vezir gibi süslü giyinişle külhan bulunan bir sokaktan geçer. Külhancı yahûdî, üstü başı simsiyah, cehennemî bir görünüşle kadının önüne çıkar, atının geminden yapışır ve:

— Allah kadıya kuvvet versin. Peygamberinizin, “Dünya mü'mine zindan, kâfire cennettir” sözünün mânâsı nedir? Görüyorsunuz ya, dünya; —mü'min ve Muhammedî olduğun halde— sana cennet; —ben kâfir yahûdî olduğum halde— bana zindandır. Hadisin mânâsı aksiyle meydandadır, der.

Kendisi fazîletli kişilerden olan kadı, yahûdî külhancıya şu cevabı verir: — Şu üzerimde gördüğün dünyanın süsü ve heybetine rağmen dünya; Cennette Allâh'ın mü'minler için hazırladıklarına nisbeten benim için zindandır. Cehennemde seni bekleyen derekelere nisbetle dünya (bu hâliyle de olsa) senin için cennettir.”

Yukarıda âyet meallerinden verdiğimiz misâller gibi bu olay da açıkça göstermektedir ki, adı geçen hadis; “âhirete nisbetle dünya mü'minin zindanı, kâfirin cennettir” mânâsını ifade etmektedir. Bu hadis delil gösterilerek, “dünya kâfirin, âhiret mü'minin” şeklinde yanlış değerlendirme yapmak⁶⁴, müslümanları dünyâyı terke zorlamak, bu

(59) el-Mü'min: 47-49.

(60) el-Mü'minun: 107-108, Bkz. el-En'am: 27-28.

(61) ez-Zuhruf: 74.

(62) el-Cinn: 23.

(63) Ruhu'l-Beyan, İ. H. Bursevî, 3/23 (10 ciltlik baskı).

(64) Bkz. On Kere Kırk Hâdis, H. B. Çantay, 2/257, İst. 1967.

hadis-i peygamberiyi anlamamak demektir. İslâm esaslarına aykırıdır. Konunun başına aldığımız âyet meâlini bir kez daha hatırlayalım:

“De ki: O (temiz ve hoş rızıklar) dünya hayatında, iman edenler içindir. Kıyâmet günü ise sadece onlara (mü'minlere) mahsustur.”⁶⁵

Müslümanların, dünya ve nimetlerine karşı takındıkları tutumlarının tefrit yâni ihmâl cephesini böylece özetledikten sonra gımdı ifrat yâni aşırılık yönünü özetleyelim. İslâm'a âit “dünya - âhiret dengesi”nin iki taraflı nasıl bozulmakta olduğu, dolayısıyla bu ilâhî dengeye uymanın ne kadar İslâm dünyasının menfaatına olduğu daha bir anlaşılmalı olsun.

2 — DÜNYA SEVGİSİ:

İslâm dışı hayat görüşleri'ni açıklarken hıristiyanlık dünyası için gerçekleştiğini belirttiğimiz, “materyalistlere İltihak” durumu; —maâlesef— günümüz müslümanları için de büyük ölçüde tahakkuk etmiş bulunmaktadır. Özellikle müslüman milletler, büyük cömertlik ve hayranlıkla materyalist garba kapılarını açtıkları günden bu yana müslüman halk arasında dünya sevgisi, dünya bağlılığı giderek şiddetini arttırmaktadır. Bu sebeple de denge, âhiret aleyhine bozulmaktadır. Ancak şunu da itiraf etmeliyiz ki; hıristiyanlar materyalistlere katılmışlarsa da dünyâyı bari ellerine alabilmişlerdir.

Müslüman milletler, âhireti unutmalarına, materyalist görüşü benimseme gayretlerine rağmen henüz dünyâyı da ellerine almış değillerdir. Yâni âhiret verilmiş fakat henüz dünya bile kazanılamamıştır.

Zarar üstüne zarar...

Gariptir ki, dünya nimetlerine karşı çekimser kalma meylinin daha çok revaçta olduğu günlerde İslâm dünyâsı; üstün bir medeniyet, yüksek bir hayat standardı, öteki milletlerce takdir edilen ilmi seviye ve teknik terakkinin temsilcisi idi. Birkaç yüzyıldan bu yana, dünya lehine dengeyi bozmuş olmasına rağmen; şevket, devlet ve medeniyet günleri her geçen gün biraz daha uzaklarda kalmaktadır. Hattâ bir ara —birkaç devlet müstesna— İslâm ülkeleri istiklâllerini kaybetmişler, sömürge olma durumuna düşmüşlerdi. Bugün siyâsî istiklâllerini kazanan müslüman ülkelerin adedi bir hayli artmıştır. Ancak hiçbir İslâm ülkesi, henüz fikri bağımsızlığını kazanmış değildir. Yoğun bir kültür emperyalizminin boğucu baskısı altında, kendilerine âit kafa yapısını bir türlü elde edememektedirler.

Kapitalist ya da komünist bloklara dayalı siyasetleri ile müslüman milletler; onların temelde birleşen dünyâcılık, maddecilik görüşlerine itibar etmekte, dünyâda dünyânın ötesine uzanmak imkânlarını arama basiretini gösterememektedirler. Dünya ötesi deyince, kapitalistlerde olduğu gibi müslümanlarda da “âhiret değil” ay ve öteki gezegenler akla gelmekte, dünya ötesine uzanıştan da aya ya da öteki gezegenlere gidiş anlaşılmaktadır. Müslüman ülkelerinin dayandıkları blokların idarecileri; ilerleme, gelişmiş ülke olma arzusunu sürekli olarak taze tutmak, müslüman ülkeleri bu uğurda emekleme safhasında bulundurmamak için özel dikkat ve gayret göstermektedirler. Müslümanların; “sevgilisine kavuşamamış kara sevdâhılar” topluluğu olarak devamı, kapitalist ve

komünistlere dâimâ açık, elverişli bir pazar sağlayacağı için, bu durumun ne pahasına olursa olsun farkına vordürmeden sürdürülmesine çalışılmaktadır.

Hattâ zaman zaman dünyâya sâhip medenî milletler seviyesinde söz sâhibi olabilmek için kafa yapısı, yaşayış tarzı, idare biçimi, müessesesi, ahiâk ve din hayatı gibi konularda fedakârlıktan kaçınılmaması sâlik verilmekte, kasıtlı olarak İslâmî anlayış ve bağların terki öngörülmektedir. Böylece dinî kişilikten uzaklaştırılan müslüman milletler millî şahsiyetten de uzak tutulmaya; emre sâdik köleler topluluğu hâline getirilmeye çalışılmaktadır. Bu plânlı çalışmaların sonucudur ki, "kanunlarını dünya ihtiyaçlarına göre çıkararak" müslüman devletlerin sayısı artmaktadır. Bütün bu gelişmeler, giderek dünya sevgisi ve ölüm korkusu gibi İslâm'ın dünya - âhiret dengesinin iki azılı düşmanını müslümanların zihinlerinde hâkim kılmaktadır. Bu gelişme müslümanların mağlûbiyet sebebidir. Nitekim Örnek Kul, Yüce Rasûl Hz. Muhammed Mustafa bir şerefli hadislerinde bu gerçeği şöyle dile getirir:

"Aç insanların yemek kabının başına toplandıkları gibi, milletler de gün gelir sizin başınıza üşüşürler. Sahâbiler sorar:

— O gün sayıca az mı olacağız da ondan bu hâl başımıza gelecek? Cevap verir:

— Hayır. O gün az değil çoksunuz. Ancak sel süprüntüsü gibi olacaksınız. Allah; düşmanlarınızın kalbindeki sizden korkma hissini kaldırır. Sizin kalbinize bir vehn bırakır. Sorarlar:

— Vehn nedir ey Allâh'ın Rasûlü?

— Dünyâyı sevmek, ölümden korkmak!"⁶⁶

Bu kısır sevgi ve lüzumsuz korku İslâm'ın, Allah yolunda "Cihad" ilkesinin terkini; cihad gereği olarak geliştirilecek medeniyet ve terakkinin durmasını, dünyânın müslümanların elinden çıkmasını netice verir. Böyle de olmuştur..

Bugün hemen herkes ölümden korkmaktadır. Dünyâdan ayrılmak istememektedir. Ölümü hayâta tercih edecek iman kahramanları yok artık. "Ne güzel şey yaşamak" ninnileriyle büyütülüyor çocuklar.

"Ya gâzi ol ya şehit" ninnisi günümüz analarının yufka yüreklerine (!) ağır geliyor. Dünya, hayat, neşe, eğlence, zevk, kahkaha, oyun hepsi çok güzel.. Bunlardan kişiyi ayıracak olan ölüm, ölmeli... Savaş bitmeli, hiç başlamamalı. Sulh şarkıları ve nutukları çınlatmalı her yer..

Doyulan yer vatan olmalı kişiyeye...

Müslümanlar da bugün her hareket ve aksiyonda öncelikle çıkarının ne olacağını, zarar ihtimallerinin derecesini hesap etmekte, sonra da işe evet veya hayır demektedirler. Âhirete âit hesaplamayı hemen çok az kişi düşünmektedir. Fedakârlık ve feragat gibi insânî vasıflar "aptalca davranışlar" olarak değer hükmüne bağlanmaktadır. İnsanlarımız, maddî çıkarlarının sâdik kulu, zebun hizmetçisi, kuşkulu beğçisidir. Onları bu derece zillete râzi eden dünyâya karşı içlerinde besledikleri sevgidir.

DÜNYA
HAYATINA
KARŞI
MÜSLÜMANLARIN
TUTUMLARI

DİYANET
DERGİSİ
SAYI: 1

OCAK
ŞUBAT
1975

Oysa ki İslâm; dünya konusunda tek bir şeyi hoş görmez. O da; sonlu dünyânın; müslümanın sonsuzluk ufku olan kalbine girmesi, onun sevgisine mazhar olmasıdır.

Müslüman, âhirete yegâne vasıta olduğu için dünyâyı ihmâl edemez. Ancak —tek de olsa— geçici bir vasıta olduğunu bile bile de onu gâyenin sevgisine lâyık göremez. Örnek Kul, Yüce Rasûl Hz. Muhammed (s.a.s.) bu gerçeği; insanı bir garibe, bir yolcuya benzeterek dile getirir.

İbn-i Ömer (r.a.) anlatıyor:

“Rasûlullah (s.a.s.) omuzumdan tuttu:

— Dünyâda bir garip ya da bir yolcu gibi ol. Kendini ölümlerden say... buyurdu.”⁶⁷

Dünyâda; ihtiyaç sebebiyle gurbete gitmiş ve işi bitince asıl vatanına dönecek olan bir kişi gibi ya da henüz gitmek istediği yere varamamış bir yolcu gibi olmak demek; dünyâyı geçicilik sıfatının üstüne çıkarmamak; asıl vatan ve varılmak istenen yer değerine mazhar kılmamak demektir. Mutlak bir ölüm olayı başa geleceğine göre dünyâda azgınlık ve sapkınlık kötülüğüne düşmemek için şimdiden kendini ölmüş bilmek, kişi için çok etkili bir düşüncedir. Aksi halde süse kanılacak, öze varılamıyacaktır: **“Kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma ve güzel atlara, (öteki) hayvanlara, ekinlere karşı olan ihtirâşî sevgi insanlar için bezenip süslenmiştir. Bunlar dünya hayatının (geçici) birer faydasıdır. Varılacak yerin bütün güzelliği ise, Allah katındadır.”⁶⁸**

Âhiret, oradaki mutlak adâlet, dünya düzeninin, İslâmî yaşayışın kişi vicdanındaki en güvenilir destekleridir. Dünya sevgisi, bu destekleri vicdanlardan söküp atarsa, insanlar canavarlaşır, toplumlar dağılır.

Çünkü **“sevgi insanı kör ve sağır eder”**. Âhireti seven, cihad düşüncesiyle dünyâyı da değerlendirir. Fakat dünyâyı seven, aceleci ve peşinci zihniyet ve yaratılışının da etkisiyle inançlarından ve âhiretten fedakârlık yapmakta, tâviz vermekte bir sakınca görmez.

Bu yüzden, dünya düzeni, âhiret mutluluğu ve insan gerçeği açılarından İslâmiyet, dünyâyı ve nimetlerini değil bunların Allâh'ı unutturacak olan sevgisini yasaklamıştır. Örnek Kul, Yüce Rasûl Hz. Muhammed (s.a.s.); **“Bütün kötülüklerin, bütün hataların başı, dünya sevgisidir.”⁶⁹** buyurmuştur.

Allâh'a kul olmak göreviyle dünyâyı gönderilmiş olan insanların, yaşama vasatlarının kölesi olmaları; kendi kendilerini, değerlerini inkâr etmeleri demektir. Pâdişâhın; hizmetçisinin emrine girmesi, onu kendisine âmir yapması kadar abes ve utanç vericidir.

İslâm; dünyânın ne köhne ve metruk bir meta' hâline düşmesini, ne de mâbud kabûl edilecek kadar aşırı bir iltifata mazhar olmasını kabûl eder. O, her varlığa olduğu gibi dünya ve nimetlerine de yaratılış gâyesine uygun, lâyık oldukları önemin verilmesini tavsiye eder.

(67) et-Taç, M. A. Nasıf, 5/159 ve 6 nolu dipnot.

(68) Al-i İmran: 14.

(69) İhya Ulûmid-Din, M. Gazâlî, 3/197, Mısır.